

Asia: VN/26856/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle uudeksi alueidenkäyttölaki

Lausunnonantajan lausunto. Lausuntopalautteen käsittelyn helpottamiseksi ympäristöministeriö pyytää, että lausunto jaotellaan lausuntopyynnössä ilmoitettujen väliotsikoiden mukaisesti.

Kommentit luvusta 1 Yleiset säännökset

Saamelaismuseo Siida lausuu asiasta museolain (314/2019) 7 §:n mukaisena alueellisena vastuumuseona toimialansa (rakennettu ja arkeologinen kulttuuriperintö sekä maisema) osalta sekä museolain (314/2019) 9 §:n mukaisena valtakunnallisena vastuumuseona erikoisalansa (saamelaiskulttuuri) osalta.

Maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999; 1.1.2025 alkaen alueidenkäyttölaki) uudistus on kulttuuriympäristöjen suojelun kannalta merkittävä kokonaisuus. Yleensä kulttuuriympäristö-käsite kattaa kolme osa-aluetta, sillä tarkoitetaan rakennusperintöä, maisemaa ja arkeologista kulttuuriperintöä. Saamelaiseen kulttuuriympäristö-käsitteeseen kuuluu näiden lisäksi alueisiin liittyvää perinteinen tieto, joka ilmenee mm. paikannimien, tarinoiden ja musiikin kautta. Hallituksen esityksessä tulee huolehtia siitä, että saamelaisen kulttuuriympäristön neljän osa-aluetta ja niiden arvot tunnistetaan, tunnustetaan ja huomioidaan kaikilla kaavatasoilla.

Vireillä on ollut ja on edelleen museoiden kulttuuriympäristötyöhön vaikuttavia lakeja. Päällekkäiset lakimuutokset vaikeuttavat kokonais kuvan saamista lakiuudistusten vaikutuksista kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristöön. Vaikutelmaksi jää, että pyrkimys on keventää ja nopeuttaa kulttuuriperintöarvoja sisältävän rakennuskannan purkamista, mikä on erityisen huolestuttavaa.

Kommentit luvusta 2 Viranomaisten tehtävät

Saamelaismuseo Siida toteaa, että lakiehdotuksessa viranomaistahot tulee olla selkeästi määriteltyjä ja alueelliset vastuumuseot tulee mainita myös lakitekstissä.

Kommentit luvusta 3 Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet

-

Kommentit luvusta 4 Maakuntakaava

Saamelaismuseum Siida huomauttaa, että kulttuuriympäristöä koskevia termejä on käsitelty esitysluonnoksessa sekavasti jokaisella kaavatasolla niiden sisältövaatimuksia koskevissa pykälissä, määräyksissä ja perusteluteksteissä (Luvut 4–6). Em. eri kaavatasoihin liittyvissä teksteissä mainitaan termit: rakennettu ympäristö, maisema, kulttuuriperintö, kulttuuriympäristö, luonnon monimuotoisuus ja luonnonarvojen vaaliminen, kulttuurihistorialliset arvot ja muut erityiset ympäristöarvot. Arkeologinen kulttuuriperintö puuttuu täysin termistöstä, vaikka se on oleellinen, muinaismuistolain (295/1963) suojelema osa kulttuuriympäristöä. Saamelaismuseum Siida kehottaa termien selkeyttämistä ja johdonmukaistamista yhteentoimivuusalustan Kulttuuriympäristösanaston mukaisesti siten, että jokaisella kaavatasolla kulttuuriympäristö kattaa vähintäänkin rakennusperinnön, maiseman ja arkeologisen kulttuuriperinnön sekä saamelaisten kotiseutualueella alueisiin liittyvän perinteisen tiedon.

Voimassa olevan säädöksen mukaan maakunnan suunnittelussa otetaan huomioon valtakunnalliset tavoitteet sovittaen ne yhteen alueiden käyttöön liittyvien maakunnallisten ja paikallisten tavoitteiden kanssa. Esityksen mukaan maakuntakaava on otettava huomioon yleiskaavaa laadittaessa. Tämä heikentää maakuntakaavan ohjausvaikutusta erityisesti kulttuuriympäristön osalta, se vaarantaa maakunnallisesti merkittäväksi arvoitettujen kulttuuriympäristökohteiden suojelun ja hoidon. Yleiskaavassa ei ole edellytyksiä arvioida kohteiden maakunnallisia arvoja kuten maakuntakaavassa.

Hallituksen esityksestä puuttuu tavoite intressien yhteensovittamisesta, mikä heikentää ja vaarantaa kulttuuriympäristöjä. Intressien yhteensovittaminen onnistuu parhaiten ennakoivasti maakuntakaavassa, kuntakaavoituksessa se on huomattavasti vaikeampaa. Saamelaismuseum Siida toteaa, että voimassa oleva säädösteksti tulisi säilyttää.

Kommentit luvusta 5 Yleiskaava

Saamelaismuseum Siida huomauttaa, että kulttuuriympäristöä koskevia termejä on käsitelty esitysluonnoksessa sekavasti jokaisella kaavatasolla niiden sisältövaatimuksia koskevissa pykälissä, määräyksissä ja perusteluteksteissä (Luvut 4–6). Em. eri kaavatasoihin liittyvissä teksteissä mainitaan termit: rakennettu ympäristö, maisema, kulttuuriperintö, kulttuuriympäristö, luonnon monimuotoisuus ja luonnonarvojen vaaliminen, kulttuurihistorialliset arvot ja muut erityiset ympäristöarvot. Arkeologinen kulttuuriperintö puuttuu täysin termistöstä, vaikka se on oleellinen, muinaismuistolain (295/1963) suojelema osa kulttuuriympäristöä. Saamelaismuseum Siida kehottaa termien selkeyttämistä ja johdonmukaistamista yhteentoimivuusalustan Kulttuuriympäristösanaston mukaisesti siten, että jokaisella kaavatasolla kulttuuriympäristö kattaa vähintäänkin rakennusperinnön, maiseman ja arkeologisen kulttuuriperinnön sekä saamelaisten kotiseutualueella alueisiin liittyvän perinteisen tiedon.

Esitysluonnoksen mukaan yleiskaava ja asemakaava voitaisiin laatia ja hyväksyä samalla päätöksellä, jolloin laadittava yleiskaava ohjaa asemakaavan laatimista eikä voimassa oleva yleiskaava. Tällöin yhtä aikaa laadittavan asemakaavan yksittäiset muutoskohteet voivat vaikuttaa yleiskaavan laatimiseen. Saamelaismuseum Siida toteaa, että tämä heikentää huolellista ja kauaskantoista kaavasuunnittelua, kuten myös yksityisten tahojen mahdollisuus tehdä kaavoitusaloitteita.

Esitysluonnoksessa yleiskaavan laatimista tai muuttamista varten määrättävien rakennuskiellon ja toimenpiderajoituksen enimmäiskestoaikaa ehdotetaan lyhennettäväksi. Määräaikaiset suojelumääräykset ovat ongelmallisia kulttuuriympäristön säilymisen kannalta, suojeluperiaatteitakin pitäisi avata tarkemmin lakiesityksessä.

Kommentit luvusta 6 Asemakaava

Saamelaismuseum Siida huomauttaa, että kulttuuriympäristöä koskevia termejä on käsitelty esitysluonnoksessa sekavasti jokaisella kaavatasolla niiden sisältövaatimuksia koskevissa pykälissä, määräyksissä ja perusteluteksteissä (Luvut 4–6). Em. eri kaavatasoihin liittyvissä teksteissä mainitaan termit: rakennettu ympäristö, maisema, kulttuuriperintö, kulttuuriympäristö, luonnon monimuotoisuus ja luonnonarvojen vaaliminen, kulttuurihistorialliset arvot ja muut erityiset ympäristöarvot. Arkeologinen kulttuuriperintö puuttuu täysin termistöstä, vaikka se on oleellinen, muinaismuistolain (295/1963) suojelema osa kulttuuriympäristöä. Saamelaismuseum Siida kehottaa termien selkeyttämistä ja johdonmukaistamista yhteentoimivuusalustan Kulttuuriympäristösanaston mukaisesti siten, että jokaisella kaavatasolla kulttuuriympäristö kattaa vähintäänkin rakennusperinnön, maiseman ja arkeologisen kulttuuriperinnön sekä saamelaisten kotiseutualueella alueisiin liittyvän perinteisen tiedon.

Esitysluonnoksen mukaan yleiskaava ja asemakaava voitaisiin laatia ja hyväksyä samalla päätöksellä, jolloin laadittava yleiskaava ohjaa asemakaavan laatimista eikä voimassa oleva yleiskaava. Tällöin yhtä aikaa laadittavan asemakaavan yksittäiset muutoskohteet voivat vaikuttaa yleiskaavan laatimiseen. Saamelaismuseum Siida toteaa, että tämä heikentää huolellista ja kauaskantoista kaavasuunnittelua, kuten myös yksityisten tahojen mahdollisuus tehdä kaavoitusaloitteita.

Kommentit luvusta 7 Vähittäiskaupan suuryksiköitä koskevat erityiset säännökset

-

Kommentit luvusta 8 Tuulivoimarakentamista koskevat erityiset säännökset

Ehdotettu alueidenkäyttölain muutos, jossa tuulivoimahankkeilta edellytetään vähintään kahdeksan kertaa voimalan kokonaiskorkeuden etäisyyttä asutuksesta silloin, kun alue ei sisälly maakuntakaavan tuulivoima-alueisiin, ohjaa tuulivoimaa entistä enemmän harvaan asutuille seuduille. Tämä voi lisätä maankäyttöpaineita erityisesti pohjoisessa, saamelaisten kotiseutualueella, joissa asutus on hajanaista, kulttuuriperintöön ja poronhoitoon liittyvät alueet ovat laajoja ja vaikeasti rajattavissa ja eikä maanomistajien suostumus välttämättä yksin riitä turvaamaan

kulttuuriarvoja. Kyseisellä alueella suurin osa maista on valtion omistuksessa ja Metsähallituksen hallinnoimaa; siellä on runsaasti eritasoisia suojelualueita sekä valtakunnallisesti arvokkaita maisema- ja kulttuuriperintökohteita. Näiden päällekkäisten intressien vuoksi tuulivoimarakentamisen ohjaus vaatii erityistä herkkyyttä, ennakoivaa vaikutusten arviointia ja alkuperäiskansaoikeuksien kunnioittamista. Tuulivoimarakentamisella voi olla vaikutuksia saamelaisen kulttuurin harjoittamiseen sekä aineettomaan ja aineelliseen kulttuuriperintöön. Siksi on tärkeää varmistaa, että kaavoituksessa ja luvituksessa sovelletaan saamelaiskulttuurin suojaa koskevia erityissäännöksiä.

Kommentit luvusta 9 Aurinkovoimarakentamista koskevat erityiset säännökset

-

Kommentit luvusta 10 Ranta-alueita koskevat erityiset säännökset

-

Kommentit luvusta 11 Kaavoitusmenettely ja vaikutusten selvittäminen kaavaa laadittaessa

Vireillä on ollut ja on edelleen museoiden kulttuuriympäristötyöhön vaikuttavia lakeja. Päällekkäiset lakimuutokset vaikeuttavat kokonaiskuvan saamista lakiuudistusten vaikutuksista kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristöön.

Kommentit luvusta 12 Asemakaavan ja yleiskaavan laatimisaloite ja asemakaavan ja yleiskaavan laatiminen yhteistyössä

-

Kommentit luvusta 13 Merialuesuunnittelu

-

Kommentit luvusta 14 Kansallinen kaupunkipuisto

-

Kommentit luvusta 15 Valtion rajat ylittävät ympäristövaikutukset

-

Kommentit luvusta 16 Pakkokeinot ja seuraamukset

-

Kommentit luvusta 17 Kaavan ja muun päätöksen tiedoksianto koskevat säännökset

-

Kommentit luvusta 18 Muutoksenhaku

-

Kommentit luvusta 19 Kaavan ja muun päätöksen tiedoksianto ja voimaantuloa koskevat säännökset

-

Kommentti luvusta 20 Erinäiset säännökset

-

Kommentit luvusta 21 Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

-

Kommentit alueidenkäyttölain muuttamisesta (liitelaki, nimike muuttuu laiksi kaavojen toteuttamislainsiksi)

-

Kommentit rakentamislain muuttamisesta

-

Luonnos uudeksi alueidenkäyttöasetukseksi viimeistellään ja siitä pyydetään lausunnot syksyllä 2025. Jos haluatte jo nyt antaa siitä kommentteja niin voitte tehdä sen tässä.

-

Ojanlatva Eija
Saamelaismuseosäätiö